

Problem określenia tożsamości narodowej i stosunku do języka na przykładzie czternastoletniego Australijczyka polskiego pochodzenia

MATEUSZ SZUREK*

Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Uniwersytet Łódzki, Łódź, Polska

Określenie tożsamości narodowej pozwala na wyrażenie siebie oraz wyznaczenie swojego miejsca w rzeczywistości społecznej. Przy jej określaniu należy jednak wziąć pod uwagę wiele aspektów trudnych do zdefiniowania – dlatego też osoby dwujęzyczne niejednokrotnie mają trudność ze zdefiniowaniem własnej tożsamości narodowej oraz stosunku do języka. Celem artykułu jest ukazanie indywidualnego postrzegania tożsamości narodowej przez dwujęzycznego 14-letniego chłopca polskiego pochodzenia mieszkającego w Australii, wychowywanego w dwóch kulturach: polskiej – przekazanej przez rodziców oraz australijskiej – zaczerpniętej z otoczenia. Za pomocą ankiety i wywiadu przeprowadzonych z badanym oraz osobami z jego najbliższego otoczenia wykazano istnienie rozbieżności między postrzeganiem tożsamości narodowej przez dziecko dwujęzyczne a jego najbliższych. Okazuje się, że dziecko urodzone w Australii, kształtujące swoją osobowość w otoczeniu dwóch kultur, nieco inaczej postrzega swoją tożsamość niż jego rodzice-emigranci oraz nauczyciele polskiego pochodzenia.

SŁOWA KLUCZOWE: bilingwizm, dwukulturowość, tożsamość narodowa.

Perception of national identity by a fourteen-year-old Australian of Polish origin and people from his closest environment – a case study

By defining national identity, it is possible to define oneself and one's place in social reality. However, there are many aspects of national identity that are difficult to define. Therefore, bilingual persons often find it difficult to define their own national identity and attitude towards language. The aim of this article is to present an individual's perception of national identity, provided by a bilingual 14-year-old boy of Polish origin living in Australia, who was raised in two cultures: Polish, handed down from his parents, and Australian, taken from the environment. Using a questionnaire and an interview with the respondent and people from his closest environment, it was shown that there is a discrepancy between the perception of national identity of the bilingual child and that of his closest relatives. It turns out that the child born in Australia, shaping his personality in the environment of two cultures, perceives his identity slightly differently than his immigrant parents and teachers of Polish origin.

KEYWORDS: biculturalism, bilingualism, national identity.

*E-mail: mateusz.szurek@uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0001-5513-2789

„Język jest domem naszego bycia...”
M. Heidegger

1. Polonia australijska – charakterystyka polskich emigrantów w Australii

Polonia australijska od wielu lat jest przedmiotem zainteresowania naukowców¹. W 2001 r. podczas spisu ludności zanotowano około 150 tysięcy Polaków zamieszkujących kontynent australijski, co stanowi niecały 1% ogółu mieszkańców Australii. Nasi rodacy już przed II wojną światową osiedlali się na antypodach. Duża grupa emigrantów z Polski przybyła do Australii w latach 80. i 90. XX w., co było związane przede wszystkim z wprowadzeniem stanu wojennego w Polsce oraz zmianą ustroju w 1989 r. Wpływ na decyzję dotyczącą opuszczenia kraju miały także czynniki ideowe, polityczne oraz ekonomiczne. Emigranci mieli nadzieję, że w nowym kraju uda im się podwyższyć standard życia. Nie byli jednak zbyt przychylnie przyjmowani przez Polonię zasiedlającą już Australię (Lipińska, 2013). Emigranci lat 90. mieli „lepszy start” niż ich poprzednicy. Osoby te zazwyczaj posiadały wykształcenie średnie bądź wyższe, znały język angielski, co umożliwiło im łatwiejsze zdobycie pracy i pozwoliło na szybszą adaptację w nowym środowisku. Rząd australijski wspierał emigrantów, oferując im zasiłek dla bezrobotnych w czasie nauki, a także zakwaterowanie. Lepsza opieka przyczyniła się poniekąd do niezadowolenia „starej” emigracji, w wyniku czego początkowe relacje pomiędzy Polakami na obczyźnie nie były przyjazne (Lipińska, 2013). Okazuje się jednak, że blisko 90% Polaków jest zadowolona z decyzji o emigracji, a 90,3% posiada australijskie obywatelstwo (Lipińska, 2013).

2. Problem określenia tożsamości narodowej osoby dwujęzycznej

Problem określenia tożsamości narodowej pojawia się wówczas, gdy jednostka ma możliwość wyboru więcej niż jednej narodowości. Dotyczy to różnych sfer życia, m.in. wykształcenia, zawodu, przynależności do zrzeszeń społecznych i politycznych czy funkcjonowania w grupie społecznej. Dana osoba dokonuje samookreślenia poprzez wskazanie swojej przynależności w odniesieniu do powyższych sfer życia codziennego (Sobczak, 2018).

Michał Głuszkowski (2013) podkreśla, że kwestia tożsamości jest często poruszana w przypadku badań dotyczących dwujęzyczności „jako element składowy czynników strukturalnych lub wręcz odrębny czynnik wpływający na ogólny kształt interferencji” (Głuszkowski, 2013, s. 103).

Interdyscyplinarny charakter tego zagadnienia sprawia, że staje się ono przedmiotem badań socjologów, historyków, politologów, kulturoznawców, psychologów i etnologów. Szerokie zainteresowanie tym pojęciem wśród wielu dyscyplin spowodowało także odmienne jego rozumienie i tłumaczenie². W rozumieniu potocznym tożsamość oznacza tyle, co „bycie tym samym, identyczność czy świadomość siebie, swoich cech i odrębności. W odniesieniu do społeczności oznacza świadomość wspólnych cech i poczucie jedności” (Dubisz, 2003, s. 96). Grzegorz Babiński (1997) zaznacza, że „logicznie termin tożsamość oznacza pełną równość co najmniej dwóch porównywanych obiektów. Gdyby odnieść to do tożsamości narodowej oznaczać by to musiało, że każdy członek narodu posiada

¹ Badaniem Polonii australijskiej zajmowali się m.in. Ewa Lipińska (2002) oraz Robert Dębski (2009).

² Por. m.in.: Błeszyńska, 2006; Błuszkowski, 2005; Bokszański, 2007; Borowik, 2006; Chodubski, 1998; Donnan, 2007; Mostwin, 1979; Paleczny, 2007; Stefanowicz, 1998; Ścigaj, 2012; Zubrzycki, 1986.

tożsamość narodową wtedy i tylko wtedy, gdy jest dokładnie taki sam jak inni członkowie narodu i jak cały naród” (Babiński, 1997, s. 18). Tożsamość należy więc uznać za pojęcie metaforyczne, posiadające stopniowany charakter, identyczne mogą być bowiem tylko pojedyncze cechy. Konieczny jest wybór tylko niektórych z nich, umożliwiających poznanie tożsamości. Z kolei Radosław Zenderowski (2007) stwierdza, że tożsamość narodowa to „względnie trwałe zespół wyobrażeń (o sobie) znacznej części członków danej zbiorowości narodowej, jest konstruowana, zmieniana i odtwarzana w procesie komunikacji społecznej” (Zenderowski, 2007, s. 36). Na tożsamość zbiorową można więc patrzeć także przez pryzmat tożsamości jednostki.

W artykule rozpatrywana jest problematyka tożsamości jednostkowej rozumiana jako „podświadomy wzorzec ukierunkowany, który pozwala jednostce na orientację wśród innych osób danego środowiska, a ukierunkowana jest na przedmiot lub przedmioty mieszczące się w jej granicach” (Urlińska, 2007, s. 165). Dzięki określeniu tożsamości jednostki możliwe jest określenie siebie oraz swojego miejsca w rzeczywistości społecznej (Popielarczyk-Pałęga, 2018). Krystyna Bleszyńska (2006) wskazywała, że przy ustalaniu tożsamości narodowej należy wziąć pod uwagę m.in. wspólnotę języka, znajomość historii, lojalność wobec kraju, pochodzenie przodków oraz poczucie przynależności do konkretnej wspólnoty kulturowej.

Nie bez przyczyny w kolejnej części artykułu dokonano charakterystyki sposobów nabywania języków przez chłopca, bowiem należy przychylić się do opinii Władysława Miodunki, iż „[...] język jest narzędziem samorealizacji (samoaktualizacji) człowieka. Bilingwizm [...] oznacza posiadanie dwu narzędzi do samoaktualizacji, do tworzenia się tożsamości indywidualnej, do stawania się osobą. Należy podkreślić – do stawania się osobą o dwóch społecznościach” (Miodunka, 2004, za: Cieszyńska, 2006, s. 27). Przyjmuje się na potrzeby tego opracowania, że osoba dwujęzyczna jest jednocześnie osobą dwukulturową.

Cieszyńska (2006) w jednej ze swoich prac zaznaczyła, że „osoba dwujęzyczna staje się jednocześnie dwukulturowa w takim stopniu, w jakim przejmuje (świadomie i nieświadomie) dorobek kultury niesiony wraz z dwoma używanymi językami, nabywanymi w społeczności rodzimych ich użytkowników. Takie rozumienie dwukulturowości pozwala rozróżnić dwukulturowość imigrantów od dwukulturowości ich dzieci” (Cieszyńska, 2006, s. 27).

Cel główny artykułu stanowi próba ukazania indywidualnego postrzegania tożsamości narodowej oraz stosunku do języka przez dwujęzycznego 14-letniego chłopca polskiego pochodzenia mieszkającego w Australii, wychowywanego w dwóch kulturach: jednej przekazanej przez rodziców oraz drugiej – zaczerpniętej z otoczenia.

3. Charakterystyka badanego

Badany chłopiec urodził się w Australii. Rodzice od urodzenia zwracali się do niego w języku polskim³. Przechodził więc przez początkowe okresy rozwoju mowy w otoczeniu wyłącznie jednego języka. W wieku trzech lat zaczął uczęszczać do australijskiego przedszkola⁴, znając jedynie pojedyncze angielskie słowa, wplatanie podczas rozmów w domu. Jadwiga Cieszyńska zauważyła, że:

³ Rodzice emigrowali do Australii na początku lat 90. Tam nauczyli się języka angielskiego poprzez kontakty międzyludzkie. Uczęszczali również na kursy doszkalające, które pomogły im w szybkim tempie opanować język niezbędny do codziennej komunikacji.

⁴ Było to przedszkole, w którym nauczano systemem pedagogicznym Marii Montessori.

na problem przyswajania drugiego języka przez dzieci w przedszkolu trzeba spojrzeć z perspektywy konieczności przenoszenia znaczeń, wypełniania nowych pól tematycznych i odkrywania intencji dorosłych, żyjących w innej kulturze. Dziecko nabywa język dzięki uczestnictwu w sytuacjach, które początkowo rozumie niejęzykowo. Tak właśnie odkrywane są znaczenia słów rodzimego języka. Ale kiedy dziecko przychodzi do przedszkola [bez znajomości języka drugiego – M.S.], rozumie już ono wiele sytuacji poprzez język polski (Cieszyńska, 2006, s. 48).

Po rozpoczęciu edukacji w przedszkolu chłopiec nauczył się języka angielskiego w sposób komunikatywny w ciągu niecałych dwóch miesięcy. Bezpośredni kontakt z rówieśnikami, mówiącymi w języku angielskim, spowodował szybkie przystosowanie się do warunków panujących w grupie oraz możliwość bezpośredniego kontaktu werbalnego z innymi. Chłopiec od samego początku wykazywał intencję komunikacyjną. Akwizycja sukcesywna po częściowym opanowaniu języka pierwszego (J1)⁵ spowodowała, że dziecko przyswajało jednocześnie dwa języki – język polski w domu, natomiast język angielski w większości w przedszkolu, a następnie w szkole.

W czasie prowadzonego badania chłopiec posługiwał się biegle zarówno językiem polskim, jak i angielskim. Pierwszego używał jednak wyłącznie w komunikacji z rodzicami i Polakami mieszkającymi w jego otoczeniu.

4. Metodologia badań

W celu przeprowadzenia badań stworzono ankietę składającą się z 33 pytań, dotyczącą aspektów związanych z zagadnieniem ustalania tożsamości według teorii K. Błeszyńskiej (2006). Poproszono w niej chłopca m.in. o wskazanie preferencji i określenie poziomu zdolności językowych. Zapytano również o stopień przynależności do obu krajów, poczucie związku z nimi, a także o znajomość podstawowych kulturomów i zagadnień związanych z historią obu państw⁶. Ankieta została przeprowadzona z dzieckiem, jego rodzicami oraz nauczycielem. Chłopiec udzielał odpowiedzi z własnej perspektywy, natomiast rodzice i nauczyciel analogicznie odpowiadali na te same pytania. Dane z ankiety uzupełniano podczas przeprowadzonej dodatkowo rozmowy z ankietowanymi.

W określeniu tożsamości chłopca posłużono się zatem przede wszystkim subiektywnymi odczuciami i wypowiedziami na ten temat. W związku z tym na potrzeby niniejszego opracowania tożsamość jest rozumiana jako „[...] identyfikacja, utożsamienie się z grupą narodową [...], wiedza zabarwiona jednoznacznie pozytywnie [...], gdzie postawa jest [...] bardziej istotna niż wiedza” (Babiński, 1997, s. 18). Będzie to tożsamość rozumiana bardziej subiektywnie niż obiektywnie.

5. Analiza i interpretacja wyników ankiety

Pierwsza część ankiety dotyczyła poczucia tożsamości narodowej oraz przywiązania do obydwu krajów: Australii i Polski. Przedmiotem rozważań stała się także kwestia związana z zainteresowaniem wydarzeniami mającymi miejsce w tych państwach. Już na tym etapie dostrzeżono różnice w postrzeganiu powyższych kwestii przez dziecko i osoby z jego otoczenia.

⁵ Dotyczy to przede wszystkim dzieci w wieku przedszkolnym, a więc mowa jest zarówno o przyswajaniu, jak i uczeniu się języka drugiego (J2) (Lipińska, 2003).

⁶ Opracowana ankieta została umieszczona w końcowej części artykułu.

Tabela 1

Ocena tożsamości narodowej

Tożsamość narodowa	Dziecko	Rodzice	Nauczyciel
Australijczyk	60%	70%	30%
Polak	40%	30%	70%

Chłopiec odpowiedział, że posiada obywatelstwo australijskie. Czuje się jednak zarówno Australijczykiem, jak i Polakiem – w zestawieniu procentowym odpowiednio: 60% i 40% (Tabela 1). Nie potrafił określić jednoznacznie swojej narodowości, miał do czynienia z dwiema kulturami, w których wychowuje się do dzisiaj – polskiej (w domu) i australijskiej (poza domem). Fakt ten może poniekąd wynikać z roli, jaką pełni rodzina w kształtowaniu się tożsamości narodowej młodej osoby. Poprzez identyfikowanie się z rodziną dziecko kształtuje swoje odczucia tożsamościowe. Chłopiec czuje związek z dwoma krajami, jednak interesują go jedynie wydarzenia, które dzieją się w Australii. Badany podkreślił, że nie ma potrzeby uzyskiwania informacji dotyczących wydarzeń, jakie mają miejsce w Polsce.

Z kolei inaczej postrzegają tożsamość chłopca jego rodzice. Uważają, że ich dziecko czuje się w 30% Polakiem, a w 70% Australijczykiem (Tabela 1). Wychowują oni chłopca w kulturze polskiej, przywiązując również dużą wagę do kultury australijskiej. Wymagają od dziecka, aby poza domem zachowywało się jak Australijczyk i używało wyłącznie języka angielskiego. W ich opinii dziecko interesuje się wydarzeniami, które dzieją się w obydwu krajach, podkreślając, że o wydarzeniach polskich chłopiec dowiaduje się poprzez rozmowy z nimi, nie zaś za pośrednictwem mediów. Chociaż chcieliby, aby ich dziecko czuło się Polakiem (podobnie jak oni), zdają sobie sprawę, że jeżeli chłopiec będzie postrzegany jako Australijczyk, ułatwi mu to budowanie relacji społecznych – prywatnych i zawodowych.

Starania rodziców nie przynoszą jednak zamierzonych efektów. Potwierdzeniem tego jest opinia nauczyciela chłopca, który całkowicie odmiennie postrzega tożsamość swojego ucznia. Uznał on, że badany czuje się w 70% Polakiem, a w 30% Australijczykiem (Tabela 1). Według niego zachowanie chłopca wyróżnia się na tle innych uczniów i świadczy o tym, że jest innej narodowości. Wskazuje na to jego przesadna grzeczność i bardzo duże przywiązanie do wiary chrześcijańskiej oraz częste odwoływanie się podczas zajęć do kultury polskiej⁷. Nauczyciel stwierdził, że uczenia powinny interesować zarówno wydarzenia dziejące się w Polsce, jak i w Australii. Wiedza na tematy bieżące pozwala bowiem na rozwijanie swojej dwukulturowości.

Dalsza część badania dotyczyła preferencji językowych. Chłopiec uznał, że zarówno w domu, jak i poza nim posługuje się dwoma językami – nie potrafił jednak udzielić odpowiedzi, jakiego języka używa częściej. Uważał, że nie jest w stanie określić, który język preferuje. Zaznaczył, że jego bliscy używają także obydwu języków w domu.

Rodzice – choć deklarują zasadę, że w domu mówi się tylko po polsku i takiej odpowiedzi udzielili w jednym z pytań – zaznaczyli również, że ich dziecko równie chętnie używa obu języków w domu. Niejednokrotnie matka, aby dosadnie podkreślić coś dziecku, używa języka angielskiego (najczęściej sytuacja ta ma miejsce podczas kłótni) – posiada ono bowiem większy zasób słownictwa angielskiego, dzięki czemu potrafi wyrazić i zrozumieć więcej. W kwestii kontaktów poza domem rodzice zgodnie uznali, że badany preferuje angielski i nigdy

⁷ Nauczyciel, który udzielał odpowiedzi jest także Australijczykiem polskiego pochodzenia. Zna polską kulturę, wielokrotnie był w Polsce, odwiedzając rodzinę, zna jednak tylko podstawy języka polskiego.

nie używa polskiego. Nauczyciel stwierdził, podobnie jak jego uczeń, że lubi on używać obydwu języków zarówno w komunikacji nieoficjalnej, jak i oficjalnej (w szkole)⁸. Przyznał, że niejednokrotnie słyszał, jak badany posługuje się językiem polskim na terenie szkoły⁹.

Ważną kwestię stanowi także samoocena sprawności językowych. W ankiecie zapytano dziecko, jak ocenia swój poziom rozumienia wypowiedzi, wypowiadania się, czytania oraz pisanie w obydwu językach. Odpowiedzi udzielone przez niego, rodziców oraz nauczyciela zostały przedstawione w Tabeli 2.

Tabela 2

Ocena sprawności językowych

Kompetencja językowa	Dziecko		Rodzice		Nauczyciel	
	j. polski	j. angielski	j. polski	j. angielski	j. polski	j. angielski
Słuchanie/Rozumienie	7	10	7	10	-	10
Mówienie	8	10	8	10	-	10
Czytanie	5	9	4	10	-	9
Pisanie	5	9	3	10	-	9

Skala: bardzo dobrze (9–10), dobrze (7–8), dostatecznie (5–6), tak sobie (3–4), słabo rozumieją/ nie rozumieją (1–2).

Z udzielonych odpowiedzi wynika, że chłopiec ocenia lepiej swoje sprawności językowe w języku angielskim. Sprawności w języku polskim ocenił o wiele niżej (na poziomie dobrym i dostatecznym). Dziecko zdaje sobie sprawę, że zna język polski, jednak posługując się nim, nie czuje się pewnie – szczególnie w przypadku czytania i pisanie. Badany rozumie większość wypowiedzi po polsku, jeśli rozmówcy mówią wolno i wyraźnie. Stwierdził, że problem sprawia mu jednak oglądanie polskiej telewizji, ponieważ osoby w mediach wypowiadają się szybko, co przyczynia się do obniżenia zrozumiałości przekazu.

Rodzice oceniają sprawności językowe swojego dziecka w języku angielskim na najwyższym poziomie – uważają, że doskonale opanowało ono ten język. Umiejętności w języku polskim ocenili bardziej krytycznie. Najniżej oceniają umiejętność pisanie – matka stwierdziła, że jej dziecko bardzo słabo pisze po polsku.

Nauczyciel uznał umiejętności chłopca w języku angielskim za bardzo dobre. Stwierdził, że angielski dziecka jest na bardzo wysokim poziomie, wypowiada się on jak *native speaker*. Sporadycznie popełnia błędy w czytaniu i pisaniu, stąd jego niższa ocena. Są one jednak nieliczne i najczęściej wynikają z przejęzyczenia bądź roztargnienia. Nie odniósł się do języka polskiego, bowiem nie uważał się za osobę wystarczająco kompetentną w tym zakresie.

⁸ Nauczyciel potrafi rozpoznać język polski, ponieważ miał z nim do czynienia w dzieciństwie – jego dziadek był Polakiem.

⁹ Do szkoły uczęszcza także dwóch uczniów polskiego pochodzenia, posługujących się polszczyzną.

Mimo tego, że dziecko przez pierwsze lata swojego życia posługiwało się wyłącznie językiem polskim, obecnie wykazuje tendencję do posługiwania się językiem angielskim jako tym dominującym. Chłopiec nie tylko wypowiada się, ale także czyta i pisze częściej po angielsku. Ma to bezpośredni związek z tym, że większość czasu spędza z osobami mówiącymi po angielsku, zarówno w sytuacjach oficjalnych, jak i nieoficjalnych. Język polski został przez niego opanowany w stopniu komunikatywnym, jednakże nie poszerza on swoich umiejętności w tym zakresie.

Ostatnia część ankiety miała na celu sprawdzenie znajomości kulturomów oraz zagadnień historycznych, które są ważną częścią wiedzy o kulturze i tradycji danego kraju. Subiektywne odpowiedzi weryfikowano poprzez zadawanie dodatkowych pytań. Badany rozpoznał hymny obu krajów. Nie miał problemu z podaniem tekstu hymnu Australii, natomiast nie potrafił odśpiewać polskiego hymnu. Wskazał prawidłowo flagi oraz godła obu krajów. Potrafił opowiedzieć legendy australijskie oraz jedną polską legendę. Nie znał odpowiedzi dotyczących historii Polski, natomiast był zorientowany w australijskich faktach historycznych.

Wnioski

Na podstawie zebranych odpowiedzi wykazano, jak odmienne mogą być spostrzeżenia oraz wnioski, jeśli chodzi o postrzeganie tożsamości i kwestii związanych ze stosunkiem do języków. Dokładna analiza przeprowadzonej ankiety, obserwacja oraz wywiad z dzieckiem i jego najbliższymi pozwoliły stwierdzić, że tożsamość narodowa i stosunek do języka mogą być odmiennie postrzegane.

Badany wciąż ma problem z określeniem własnej tożsamości, jednak zna i szanuje obydwa języki oraz kulturę i tradycję obydwu krajów. Choć na potrzeby ankiety zadeklarował swoje poczucie przynależności do danego państwa, ze względu na emocjonalny związek z obydwojoma krajami, w praktyce nie potrafi jednoznacznie określić swojej tożsamości narodowej – mimo tego, że dominująca wydaje się być kultura australijska, równie dużą rolę odgrywa polskie pochodzenie.

Mniejszą trudność sprawiło dziecku określenie jego preferencji do posługiwania się językami. Choć badany nie potrafi zdecydować, który język bardziej preferuje, jest świadomy tego, że język angielski – używany na co dzień w szkole i w kontaktach z rówieśnikami – jest dla niego łatwiejszy i bardziej przystępny¹⁰. Bilingwizm nie jest jednak dany „na zawsze”, trzeba o niego dbać, bowiem zaprzestanie używania języka sprawi, iż zaniknie on, co wynika z fizjologii naszego mózgu. Dlatego tak ważna staje się rola rodziców, którzy powinni uczyć dziecko, aby dbało w równym stopniu o dwa języki. Osiągnięcie stanu równowagi językowej jest istotną kwestią, ponieważ przeniesienie ciężkości na jeden z języków jest niekorzystne dla bilingwizmu¹¹.

Dziecko urodzone w Australii, kształtujące swoją osobowość w otoczeniu dwóch kultur, postrzega swoją tożsamość nieco inaczej niż jego rodzice, którzy są emigrantami. Rodzina

¹⁰ Badania Agnieszki Rabiej przeprowadzone wśród 398 uczniów, o których wspomina także Lipińska, wskazują, że dzieci odnoszą się pozytywnie do znajomości obu języków i preferują czytanie w języku angielskim. Badania Rabiej również poruszają kwestię tożsamości narodowej – wśród zbadanych przez nią dzieci 57,1% chłopców i dziewczynek uważało się za Polaków, a 42,9% czuło się pół-Polakami, pół-Australijczykami. Podobne wyniki uzyskały w swojej ankiecie Ewa Lipińska i Anna Seretny (Lipińska, 2013). Podobieństwo wyników badań pozwala zatem z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, iż przykład badanego chłopca jest bardziej typowy niż wyjątkowy.

¹¹ Por. E. Lipińska (2003).

miała znaczący wpływ na to, że dziecko poznało kulturę ich kraju ojczystego, a mimo to rodzice preferują, by ich dziecko bardziej utożsamiało się z kulturą australijską, niż polską. Ojciec i matka dbają o to, by ich syn znał swoje pochodzenie, jednak za ważniejsze uznają przystosowanie się do australijskiej rzeczywistości. Dodatkowo rodzice-Polacy oceniają polskość swojego dziecka, odnosząc ją do siebie, dlatego ich ocena jest bardziej krytyczna niż samoocena chłopca.

Aneks

Ankieta: *Poczucie tożsamości narodowej/ stosunek do języka*

1. Jakie posiadasz obywatelstwo?

australijskie

polskie

2. Czuję się:

Australijczykiem

Polakiem

trochę Australijczykiem, trochę Polakiem

pół Australijczykiem, pół Polakiem

australijskim Polakiem

nie czuję się ani Australijczykiem, ani Polakiem

Jeśli odpowiedziałeś „trochę Australijczykiem, trochę Polakiem”, zaznacz na skali sto-
pień, w którym czujesz się:

Polakiem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Australijczykiem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

3. Czy czujesz jakikolwiek związek z Australią?

tak/nie

4. Czy czujesz jakikolwiek związek z Polską?

tak/nie

**5. Czy interesują Cię wydarzenia, które dzieją się w Australii? (np. sprawy poli-
tyczne, uroczystości, święta itp.)**

tak/nie

**6. Czy interesują Cię wydarzenia, które dzieją się w Polsce? (np. sprawy polityczne,
uroczystości, święta itp.)**

tak/nie

7. Jakiemu językowi wolisz używać w domu?

angielskiego

polskiego

lubię używać dwóch języków

**Z czego wynika większa chęć używania powyższego języka? (jeśli wybrałeś jeden
język)**

bardziej lubię go używać

ponieważ moi bliscy używają częściej tego języka

ponieważ w domu panuje zasada, że mówimy tylko po polsku

jest mi łatwiej posługiwać się tym językiem

inne _____

8. Jakiemu językowi wolisz używać poza domem?

angielskiego

polskiego

obydwu języków

Z czego to wynika? (jeśli wybrałeś jeden język)

większość osób posługuje się tym językiem

nie udało mi się porozumieć w innym języku, dlatego go używam

lubię mówić w tym języku

inne _____

9. Jakiego języka wolisz używać w ogóle?

angielskiego

polskiego

obydwa języków

10. Jakiego języka używają Twój bliscy w domu?

angielskiego

polskiego

obydwa języków

11. Jakiego języka używają Twój bliscy poza domem?

angielskiego

polskiego

obydwa języków

12. W jakim języku wolisz czytać?

po angielsku

po polsku

w obydwu językach

13. W jakim języku wolisz pisać?

po angielsku

po polsku

w obydwu językach

14. Uważam, że rozumiem wypowiedzi w języku angielskim:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

15. Uważam, że rozumiem wypowiedzi w języku polskim:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

16. Uważam, że umiem mówić po angielsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

17. Uważam, że umiem mówić po polsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

18. Uważam, że umiem czytać po angielsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

19. Uważam, że umiem czytać po polsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

20. Uważam, że umiem pisać po angielsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

21. Uważam, że umiem pisać po polsku:

Skala:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

bardzo dobrze (9–10) dobrze (7–8) dostatecznie (5–6) prawie wcale (3–4) w ogóle (1–2)

22. Czy rozpoznałbyś hymn Australii?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) rozpoznał(a)/nie rozpoznał(a)

23. Czy znasz tekst hymnu Australii?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

24. Czy rozpoznałbyś hymn Polski?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) rozpoznał(a)/nie rozpoznał(a)

25. Czy znasz tekst hymnu Polski?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

26. Czy wiesz, jak wygląda flaga Australii?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) wie/nie wie

27. Czy wiesz, jak wygląda flaga Polski?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) wie/nie wie

28. Czy wiesz, jak wygląda godło Australii?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) wie/nie wie

29. Czy wiesz, jak wygląda godło Polski?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) wie/nie wie

30. Czy znasz jakieś legendy australijskie?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

31. Czy znasz jakieś legendy polskie?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

32. Czy znasz podstawowe fakty z historii Polski?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

33. Czy znasz podstawowe fakty z historii Australii?

tak/nie

Weryfikacja: (wypełnia osoba przeprowadzająca ankietę) zna/nie zna

Bibliografia

- Babiński, G. (1997). Tożsamość narodowa w perspektywie socjologicznej. W: Z. Jasiński i A. Kozłowska (red.), *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach* (s. 13–26). Opole: Opolska Oficyna Wydawnicza.
- Błaszczewska, K. (2006). Kryteria polskiej tożsamości narodowej w dobie nomadyzmu. W: J. Leoński i L. Wątróbski (red.), *Socjologiczne, kulturowe, językowe i historyczne szkice o polskiej diasporze* (t. 1, s. 65–82). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Błuszkowski, J. (2005). *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa: Wydawnictwo Elipsa.
- Bokszański, Z. (2007). *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa: PWN.
- Borowik, R. (2006). Tożsamość jednostki w warunkach dwukulturowości – aspekt psychologiczny. W: K. Goleń, T. Paleczny i E. Wiącek (red.), *Wzory wielokulturowości we współczesnym świecie* (s. 176–198). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bukowska-Floreńska, I. (1997). Rodzina a kulturowe podstawy świadomości narodowej. W: Z. Jasiński i A. Kozłowska A. (red.), *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach* (s. 57–62). Opole: Opolska Oficyna Wydawnicza.
- Chodubski, A. (1998). O tożsamości polonijnej. W: A. Chodubski (red.), *Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Cieszyńska, J. (2006). *Dwujęzyczność, dwukulturowość – przekleństwo czy bogactwo? O poszukiwaniu tożsamości Polaków w Austrii*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Czykwin, E. i Misiejuk, D. (2002). *Dwujęzyczność i dwukulturowość w perspektywie psychopedagogicznej*. Białystok: Trans Humana.
- Dębski, R. (2009). *Dwujęzyczność angielsko-polska w Australii: Języki mniejszościowe w erze globalizacji i informatyzacji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dubisz, D. (red.) (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Donnan, H. i Wilson, T. (2007). *Granice tożsamości, narodu, państwa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dunaj, B. (red.) (2000). *Popularny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo WILGA.
- Głuszkowski, M. (2013). *Socjologia w badaniach dwujęzyczności*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Jasiński, Z. i Kozłowska, A. (red.) (1997). *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach*. Opole: Opolska Oficyna Wydawnicza.
- Krasowicz-Kupis, G. (2004). *Rozwój świadomości językowej dziecka. Teoria i praktyka*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Lipińska, E. (2002). Dwujęzyczność czy znajomość dwóch języków? Język dzieci najnowszej polskiej emigracji w Australii. *Przegląd Polonijny*, 3, 95–103.
- Lipińska, E. (2002). Dwujęzyczność dzieci na emigracji – jak ją osiągnąć? *Przegląd Polonijny*, 4, 105–113.
- Lipińska, E. (2003). *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Lipińska, E. (2007). Między 'emigracją' a 'Polonią' – pierwsze pokolenie polonijne. *Prace Filologiczne*, LIII, 355–363.
- Lipińska, E. (2013). *Polskość w Australii. O dwujęzyczności, edukacji i problemach adaptacyjnych Polonii na antypodach*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mostwin, D. (1979). W poszukiwaniu etnicznej tożsamości. *Studia Polonijne*, 3, 7–21.
- Paleczny, T. (2007). Tożsamość jednostek w warunkach wielokulturowości. W: Z. Pucek (red.), *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji* (s. 111–147). Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Popielarczyk-Pałęga, A. (2018). Tożsamość narodowa, tożsamość etniczna, identyfikacja narodowa. Rozważania metodologiczne na przykładzie środowisk polonijnych. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 27(3), 15–29.
- Sobczak, J. (2018). Tożsamość narodowa jako zagadnienie konstytucyjne. W: R. Balicki i M. Jabłoński (red.), *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi* (s. 165–175). Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stefanowicz, J. (1998). Tożsamość narodowa, cywilizacyjna i wspólnotowa. W: T. Stępień, *Wymiary tożsamości społecznej: politea* (s. 38–56). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Ścigaj, P. (2012). *Tożsamość narodowa. Zarys problematyki*. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Urlińska, M. (2007). *Szkoła polska na obczyźnie wobec dylematów tożsamościowych na przykładzie Szkoły Polskiej w Rydze*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Zenderowski, R. (2007). *Nad Tatrami błyska się... Słowacka tożsamość narodowa w dyskursie politycznym w Republice Słowackiej (1989–2004)*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Zubrzycki, J. (1986). Wielokulturowość w teorii i praktyce. W: M. Paszkiewicz (red.), *Polskie więzi kulturowe na obczyźnie* (s. 67–88). Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie.